

лексикалык кайталоолордун жыш колдонулушу байкалат. Макалдын логикалык туюундурулушунда ал тилдик кубулуштардын орду, функциясы белгиленип илимий негизде талдоого алынат. Ушулардан улам, кыргыз тили илиминде макалдарды лингвистикалык багытта изилдөө иштеринин жүргүзүлө баштагандыгын ачык байкоого болот. Муну менен кыргыз макалдарын тилдик багытта ар тараптуу иликтөө иштери жүргүзүлүп бүттү деп эч убакта жыйынтык чыгарууга болбойт. Алар дидактикалык чыгармалардын ичинен өз функциясы, семантикалык-структуралык бүтүндүгү, логикалык туюндурулушу, тексттик түзүлүшү, таасир күчү кеңири чөйрөдө активдүү колдонулушу менен айырмаланып турат.

Ошондуктан, алар маани-маңызы, структурасы, коммуникативдик мүнөзү, логикалык табияты, тексттик өзгөчөлүктөрү, ой туюндурулушу жана башка касиет белгилери боюнча өзүнчө объект саналып, илимий изилдөөгө муктаж.

Пайдаланылган адабияттар

1. Гапаров С. Кыргыз макал, ылакаптарынын синтаксистик түзүлүшү. – Ф: 1979.
2. Ибрагимов С. Лингвокультурология – тилдик маданият таануу. – Бишкек: 2004.
3. Өмүралиева А. Кыргыз макалдарынын тексттик табияты. Канд. дисс. автореф. –Бишкек: 2008.
4. Абдулатов А. Паремияларды конгнитивдик-педагогикалык максатта сапаттонун айрым проблемалары. – Ош: 2006.
5. Дунканаев А. Кыргыз макалдарынын тексттик, коммуникативдик өзгөчөлүктөрү. Каракол: 2010.

Рецензент: ф. и. д., профессордун м.а. Дунканаев А.Т.

Жумалиева Г. Э.

КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕГИ МААЛЫМАТТЫК ТЕХНОЛОГИЯ ТЕРМИНДЕРИНИН КОТОРУУДАГЫ ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Жумалиева Г. Э.

ПЕРЕВОДЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕРМИНОВ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В КЫРГЫЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Gulira E. Jumaliev

TRANSLATION PECULIARITIES OF IT TERMS IN KYRGYZ LANGUAGE

УДК 81'373.45; 81'255

Бул макалада маалыматтык технологиялардын терминдеринин англис тилинен кыргыз тилине которуудагы лексикалык жана семантикалык өзгөчөлүктөрү каралган.

Данная статья посвящена переводческим особенностям перевода ИТ терминологий

This article is devoted to the translation peculiarities of IT terms in Kyrgyz from English

Өзөктүү сөздөр: термин, котормо, лексика, семантика, транскрипция, програмдык продуктулар

Ключевые слова: термин, перевод, лексика, семантика, транскрипция, программные продукты

Key words: term, translation, lexical word, semantics, transcription, software

Ар бир тилдин сөздүгү ар түрдүү жолдор менен үзгүлтүксүз жаңы сөздөр менен толукталып турат. Инновациялык технологиялардын дүйнөлүк тез өнүгүшү түздөн-түз илимдердин, билим берүүнүн көп сандаган жаңы терминдеринин пайда болушуна алып келүүдө. Ал эми ошолордун арасында маалымат технологияларынын дүркүрөп өсүшү жана ал түзмөктөрдүн жана колдонмолордун ыкчам жайылышы, көп терминдердин пайда болуп жана алардын кеңири колдонулушуна алып келди. Ушул жаш тармактын терминдеринин чет тилинен кыргыз тилине которулушу жана колдонулушу, ушул тилде алардын өздөштүрүлүшү, лексикалык, семантикалык, грамматикалык жана стилдик өзгөчөлүктөрү, терминдерди бир системге келтирүү жана башка ушул сыяктуу тилдик маселелерин терең окуп үйрөнүү керектиги айкын. Ушул жааттагы өндүрүштүн өнүгүүсү жана жаңычыл технологиялардын адам затынын бардык иш-аракеттеринде колдонулушу, жаңы түшүнүк берүүчү сөздөрдүн эски сөздөрдөн тилдик каражат катары кайра колдонууга кирүүсүнө, ошондой эле башка тилдеги сөздөрдүн кыргыз тилине өздөштүрүлүшүнө жана жайылышына алып келип, тилге жөндүү (тилдик нормага ылайык) жана жөнсүз (тилдик нормаларга дал келбеген терминдердин пайда болушу изилдөө иштерине кедерги болоору анык. Көпчүлүк терминдер кыргыз тилине кирип колдонулуп калгандыктан макалабыздын негизги максаты болуп, компьютердик жана Интернет технологияларынын терминдерин изилдөөнүн эң алгачкы баскычы, маалыматтык технологиялардагы терминдеринин которуу жана аларды кыргыз тилинде берүү өзгөчөлүктөрүн изилдөө эсептелет.

Жогоруда көрсөтүлгөндөй, кыргыз тилине компьютердик лексикалардын капысынан ар түрдүү жолдор менен кирип калуусу, терминдердин англис тилиндеги турпаты менен эле толук бойдон көчүрүлүп кирип калышына да жол берди. Мисалы, Майкрософт корпорациясынын MicrosoftStyleGuide жана дүйнөлүк стандарттардын эрежелерине ылайык корпорациялардын аттары, технологиялык стандарттар жана програмдык продуктардын аттары которулбасы баарыбызга белгилүү. Ушундай которулбаган програмдык продукттар экиге бөлүнөт. Биринчи тобуна эң чоң корпорациялар тарабынан иштелип чыккан (IBM, Nvidia, AMD, Novell, Intel сыяктуу) програмдык продукттар кирет. Экинчи топко түзүлүшү «өндүрүүчү+продук аты» болгон сөз айкаштары жана технологиялык стандарттардын аттары кирет. Мисалы: AdobePhotoshop, Microsoft Office/Word/Excel/PowerPoint/ACCESS; зымсыз байланыш стандарттары: Bluetooth, WiFi, WiDi ж.б.у.с.

Ошону менен бирге эле компьютердик терминдердин көпчүлүгү транскрипциялоо аркылуу да кыргыз тилине өздөштүрүлгөн (транскрипциялоо- оригинал сөздүн түзүлүшүн жана тыбыштык формасын сактоо аркылуу кыргыз алфавити менен берүү). Мисалы, принтер, сканер, картридж, файл, компьютер, браузер, драйвер, монитор, дисплей ж.б. Булардын кээ бир котормолору кыргыз тилинин морфологиялык эрежелерине мүнөздүү эмес. Кыргыз тилине которууда мааниси оригиналга толук же жарым-жартылай дал келген кыргызча сөз семантикалык эквивалент деп аталат. Котормонун бул түрү татаал түзүлүштөгү терминдерди которууда колдонулат. Мисалы, «application server/колдонмо сервери»,

«[hyperlink](#)= гипершилтеме» или «peer2peer/экиден иштөө». Мисалдарда көрүнүп тургандай, бул жерде терминдердин түзүмүндөгү кээ бир сөздөр калкаланып, ал эми башкасы семантикалык алмашууну да билдирет.

Терминдерди которуунун дагы бир негизги жолдорунун бири калкалоо. К.Юдахиндин сөздүгү боюнча “калька деп, бир тилден сөзмө-сөз которулган сөз же сөздөр” дегенди билдирет” [1]. Морфемалык же лексикалык калькалоо бул оригинал лексикалык бирдиктерди кыргыз тилинде дал келген лексикалык бирдиктер менен алмаштыруу. Мисалы: «сору-көчүрүү», «data-берилмелер», «router-багыттагыч».

Жыйынтыктап айтканда, компьютердик терминдер негизинен калькирлөө, чет тилдик сөздөрдү, сөз айкаштарын сөзмө-сөз которуу, сөз өздөштүрүү, транскрипциялык, транслитерациялык, семантикалык эквиваленттерди которуу сыяктуу котормо жолдорун колдонуп кыргыз тилине которулат. Учурда компьютердик терминдер технологиялардын өсүшү кыргыз тилиндеги атайын лексиканы өнүгүүсүнө түрткү болуп, анын ичинде жаңычыл терминологиялык лексиканын калыптануусуна алып келүүдө.

Колдонулган адабияттар:

1. Юдахин К. К. Киргизско-русский словарь (Кыргызча-орусча сөздүк) М.: Советская Энциклопедия, 1965. 978 с.
2. Головин Б. Н. Введение в языкознание: Учебное пособие для филол. спец-тей ун-тов и пед. ин-тов / Б. Н. Головин. - М.: Высш. школа, 1973, с. 106
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов, М.: Советская Энциклопедия, 1969. 607 с.
4. Баш Л.М. Дифференциация термина «заимствование»: хронологический и этимологический аспекты / Л. М. Баш // Вестник Моск. ун-та. Сер. 9. Филология. - 1989, с. 32
5. Вайнрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх. - Киев: Вища школа, 1979, с. 47-49
6. Гринев С. В. Терминологические заимствования (краткий обзор современного состояния вопроса) / С. В. Гринев // Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. - М.: Наука, 1989, с. 119
7. Атоолордун орусча-кыргызча сөздүгү. Б.: Энциклопедия борбору, 2010. 256 б.
2. Кимягорова Р. С. Типы и виды адаптации заимствованной лексики в русском языке нового времени (XVII-XX вв.) / Р. С. Кимягорова // Вестник Московского ун-та. Сер. 9: Филология. - 1989, с. 69-78
3. Крысин Л. П. О речевом поведении человека в малых социальных общностях / Л. П. Крысин // Язык и личность. / АН СССР. Ин-т рус. яз.; Отв. ред. Д. Н. Шмелев. - М.: Наука, 1989, с. 76

Словари:

1. Укуев Б.Т., Гаипова Г.А., Калыбек уулу Б. Информатика терминдерини кыргызча-англисче-орусча англисче-орусча-кыргызча сөздүгү, изд. “Алтын принт”, Бишкек 2009. 200б.
2. <http://www.microsoft.com/Language/ru-RU/Terminology.aspx>

Рецензент: д.ф.н., профессор Бекбалаев А.А.